

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Philip Stålhandske

Antifascism och självförsvar

Nödvärnsbedömningar i Kärrtorp och Möllevången

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Uta Bindreiter

Termin: VT 2018

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund och syfte	4
1.2 Frågeställningar	5
1.3 Avgränsningar	5
1.4 Perspektiv och metod	6
1.5 Material	7
1.6 Disposition	8
2 NÖDVÄRNSRÄTTENS BAKGRUND	9
3 RÄTTSLÄGET	10
3.1 Brottsbegreppet	10
3.2 Försök till mord och dråp	11
3.3 Nödvärn	13
3.3.1 Nödvärn som ansvarsfrihetsgrund	13
3.3.1.1 Nödvärnssituationen	13
3.3.1.2 Nödvärnsgärningen och försvarlighetsbedömningen	15
3.3.2 Relevant praxis	17
3.3.2.1 NJA 2005 s. 237 ("Knivfallet")	17
3.3.2.2 NJA 1990 s. 210 ("Eritreanfallet")	20
4 HOVRÄTTERNAS DOMAR	21
4.1 Kärrtorp	21
4.2 Möllan	23
4.3 Likheter och skillnader i händelseförloppen	26
4.3.1 Likheter	26
4.3.2 Skillnader	26
5 ANALYS	28
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	32

Utredningsbetänkanden	32
Propositioner	32
Doktrin	32
Övrigt	33
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	35
Högsta domstolen	35
Hovrätterna	35
Tingsrätterna	35

Summary

In view of the fact that previous research may indicate that nazis are being judged and sentenced milder than left wing activists, two courts of appeal cases are examined: Svea Court of Appeal, case B 4882-14 and The Court of Appeal over Skåne and Blekinge, case B 2077-16. The alleged acts of self defense in both cases involved violence with knives in a fights between nazis and antifascists in similar situations.

The assessments of the courts are examined on the basis of the respective courts' understanding of the course of events. Based on precedents, practice and doctrine, it is analyzed whether any difference of significance can be noted in the assessment of the two cases.

Certain discrepancies from precedents are noted in the rulings, but no irregularity of significance for the outcome of the respective cases is found.

Sammanfattning

Mot bakgrund av att tidigare forskning indikerat möjligheten att nazister döms mildare än vänsteraktivister granskas två uppmärksammade hovrättsdomar: Svea hovrätt, mål B 4882-14, och Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål B 2077-16. Nödvärnsinvändningar gällde i båda fall våld med kniv i en slagsmålssituation mellan nazister och antinazister i likartade situationer.

Hovrätternas bedömningar granskas med utgångspunkt i respektive hovrätts förståelse av händelseförloppet. Utifrån rådande praxis och doktrin analyseras om någon skillnad av betydelse kan noteras i bedömningen av de båda fallen.

Vissa avvikelser från praxis noteras hos hovrätterna, men ingen oegentlighet av betydelse för utgången i respektive mål framkommer.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
Eritreanfallet	NJA 1990 s. 210
HD	Högsta domstolen
kap	kapitlet
Knivfallet	NJA 2005 s. 237
Kärrtorpdomen	Svea hovrätt, mål B 4882-14
Möllandomen	Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål B 2077-16
NJA	Nytt juridiskt arkiv
prop	proposition
SMR	Svenska motståndsrörelsen
SOU	Statens offentliga utredningar
SVP	Svenskarnas parti

1 Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

I december 2013 gick nazister till oprovocerat angrepp mot en antirasistisk demonstration i Kärntorp i Stockholm.¹ I mars 2014 uppstod en sammandrabbning mellan nazister och antinazister på Möllan i Malmö.² Båda fallen skapade stort engagemang med antinazistiska demonstrationer som drog tusentals deltagare.³ Medan antifascisten fälldes gick nazisten fri.⁴

Viss forskning indikerar att nazister i allmänhet döms något mildare än vänsteraktivister i svenska domstolar:

[D]omstolarna tycks ha en benägenhet att tona ned betydelsen av högerextrema åsikter vid bedömningen av motiv och att vänsteraktivister kan få betydligt strängare straff än högeraktivister när det handlar om bedömningen av politiska manifestationer.⁵

Det finns därför ett särskilt intresse av att granska förevarande fall för att avgöra om dessa stärker bilden av en politisk bias i domstolar.

---

¹ Augustin, Johan, ”Flera knivskurna vid antinazistmöte”, *Svenska dagbladet* 2013-12-15, <<https://www.svd.se/flera-knivskurna-vid-antinazistmote>>, besökt 2018-05-03.

² Åkesson, Hanna, ”Polisen: Nazister bakom attacken i Malmö”, *Omni* 2014-03-09, <<https://omni.se/polisen-nazister-bakom-attacken-i-malmo/a/e568fe1a-94c9-4906-9382-be6f7eddfc48>>, besökt 2018-05-03.

³ Bie, Nanok & Zuiderveld, Roland, ”Mer än 16.000 demonstrerade i Kärntorp”, *SVT Nyheter* 2013-12-22, <<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/11-25-live-fran-karrtorp>>, besökt 2018-05-03; Nelson, Oscar, ”9 000 samlades för att demonstrera mot rasism”, *Omni* 2014-03-16, <<https://omni.se/9-000-samlades-for-att-demonstrera-mot-rasism/a/c23553d5-f5a7-4720-981f-d0d80c733896>>, besökt 2018-05-03.

⁴ Roos, Nathalie, ”Vänsterextremist får sänkt straff av hovrätten”, *Omni* 2014-07-08, <<https://omni.se/vansterextremist-far-sankt-straff-av-hovratten/a/6c014d57-5bc4-4885-977f-65064d49e1cd>>, besökt 2018-05-03; Jerdén, Petter, ”Nazisten som dömdes för knivattack i Malmö går fri”, *Omni* 2016-10-19, <<https://omni.se/nazisten-som-domdes-for-knivattack-i-malmo-gar-fri/a/0AQq6>>, besökt 2018-05-03.

⁵ Diesen, Christian, ”Processrättsliga perspektiv: Om positiv och negativ särbehandling i straffprocessen”, i Diesen, Christian et al, *Likhet inför lagen*, Natur och kultur, Stockholm, 2005, s. 315.

Uppsatsen granskar den skiftande bedömningen i likartade situationer i Svea hovrätt, mål B 4882-14 ("Kärrtorpdomen"), och Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål B 2077-16 ("Möllandomen").

Båda fallen gäller sammandrabbningar mellan nazister och antinazister, där en medlem ur den ena gruppen huggit en medlem i den andra gruppen med kniv under tumultartade former. I Kärrtorpdomen gällde det en antifascist som huggit en nazist och i Möllandomen en nazist som huggit två personer med vänstersympatier.

Svea hovrätt bedömde knivhuggen i Kärrtorp som försök till dråp, medan Hovrätten över Skåne och Blekinge bedömde knivhuggen i Möllevången som nödvärn.

Skillnaderna i rättstillämpning kan vid en första anblick framstå som svår-förklarliga. Mot bakgrund av de indikationer på politisk vinkling som tidigare forskning ger syftar uppsatsen till att kritiskt granska och jämföra domsluten.

1.2 Frågeställningar

Uppsatsen utreder två frågeställningar:

- Vad var de huvudsakliga anledningarna till de skiftande utfallen i Kärrtorpdomen och Möllandomen?
- Låg bedömningarna i de två fallen i linje med gällande rätt?

1.3 Avgränsningar

Såväl Kärrtorpdomen som Möllandomen behandlar flera olika händelser, mot flera olika målsäganden och vid flera olika tidpunkter. För att på ett meningsfullt sätt kunna jämföra domarna fokuserar den här uppsatsen endast på åtalerna gällande försök till mord, alternativt dråp, medelst kniv.

Uppsatsen diskuterar inte heller om hovrätternas bevisvärdering varit korrekt, utan utgår från hovrätternas förståelse av händelseförloppet för att fokusera på den straffrättsliga bedömningen av förloppen. Annorlunda uttryckt görs ingen ny värdering av de bevis hovrätten haft att pröva.

1.4 Perspektiv och metod

Uppsatsen anlägger ett rättssäkerhetsperspektiv på de analyserade rättsfallen. Den exakta definitionen av begreppet rättssäkerhet är omstridd och något fullständigt koncensus kan inte sägas råda. Gemensamt för alla definitioner är dock att förutsägbarheten i rättens utfall är central.⁶

Den här uppsatsen ansluter sig till den definition som lagts fram av Peczenik och som, i motsats till bland andra Jareborg och Frändberg, menar att ett fullständigt rättssäkerhetsbegrepp inte kan utesluta etiska ståndpunkter.⁷

Därav följer en viss osäkerhet i begreppet, då vad som är etiskt godtagbart avgörs av vad som är gott. Att definiera ”det goda” kan i sin tur utgöra en större svårighet än att definiera ”rättssäkerhet”.⁸

Den som använder sig av Peczeniks definition måste i någon utsträckning definiera sin etiska ståndpunkt. Viss ledning kan dock tas i Peczeniks exempel på en absolut oetisk och därmed rättsosäker rättskultur i form av tredje riket.⁹

Sammanfattningsvis kan sägas att uppsatsen utgår från att om nazister döms mildare än vänsteraktivister mot bakgrund av sin politiska tillhörighet är

---

⁶ Se bl.a. Zila, Josef, ”Om rättssäkerhet”, *Svensk juristtidning* 1990 s. 284; Frändberg, Åke, ”Om rättssäkerhet”, *Juridisk tidskrift* Nr 2 2000/01; Jareborg, Nils, *Straffrättsideologiska fragment*, Iustus, Uppsala, 1992.

⁷ Peczenik, Aleksander, *Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, 1. uppl., Fritze, Stockholm, 1995, s. 99. För Frändbergs, 2000/01, invändningar se s. 271-274.

⁸ Peczenik 1995, s. 93-94.

⁹ Ibid, s. 97-98.

detta en brist i rättssäkerheten, då det både är oförutsägbart och etiskt förkastligt.

I undersökningen av fallen tillämpas en rättsdogmatisk metod, det vill säga ett utrönande av den generella regeln tillämpad på det aktuella fallet.¹⁰ Mer konkret granskas doktrin och praxis för att avgöra om de undersökta fallen avgjorts i enlighet med rättsläget.

1.5 Material

Den juridiska litteraturen gällande nödvärn är omfattande, men de senaste fem åren har inte mycket av relevans för den här uppsatsen producerats.

Madeleine Leijonhufvuds, Suzanne Wennbergs och Jack Ågrens lärobok *Straffansvar*¹¹ har fungerat som en av flera översikter över nödvärnsrätten. Även Suzanne Wennbergs *Introduktion till straffrätten*¹² har fyllt en liknande funktion.

Agnes Jakobssons kandidatuppsats *Fly eller fäkta? – Om tillåtet och otillåtet våld i självförsvar*¹³ har, trots att det är just en kandidatuppsats, fungerat som ett värdefullt verktyg för att utröna det allmänna genomslaget i underätterna av HD:s praxis gällande nödvärn med kniv. Detta har krävts för att avgöra graden av avvikelser från gällande rättsläge i de undersökta domarna.

I övrigt används ett urval av artiklar från Juridisk tidskrift, kombinerat med mer etablerade äldre studier av nödvärn.

---

¹⁰ För en beskrivning av rättsdogmatisk metod, se Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013, s. 29.

¹¹ 9., [omarb.] uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2015.

¹² 10., rev. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2014.

¹³ Kandidatuppsats på juristprogrammet, Lunds universitet, 2018 (opublicerad).

Inget av de två rättsfall som utgör huvudfokus för uppsatsen har, såvitt framkommit, någonsin behandlats akademiskt – något som bör ge den här undersökningen ett inte försumligt nyhetsvärde.

1.6 Disposition

Efter en översiktlig genomgång av nödvärnsrättens bakgrund i kapitel 2 redogörs i kapitel 3 kortfattat för rättsläget gällande mord- och dråpförsök. Rättsläget gällande nödvärn ägnas sedan en mer ingående granskning.

Därefter sammanfattas de respektive hovrätternas förståelse av händelseförloppen samt deras domslut i kapitel 4. Händelseförloppen beskrivs sedan schematiskt för att synliggöra likheter och skillnader mellan förloppen.

Avslutningsvis granskas hovrätternas domskäl och domslut kritiskt i kapitel 5.

2 Nödvärnsrättens bakgrund

Den svenska nödvärnsrätten har sedan brottsbalken (BrB) infördes 1964 varit uteslutande relativ. Den absoluta nödvärnsrätt som tidigare fanns, rätten att i vissa lägen göra vad som helst för att skydda sig själv, avskaffades. Istället skulle nu en avvägning göras: Varje angrepps art och fara ger utrymme att bruka en viss mängd våld.¹⁴

Samtidigt utvidgades nödvärnsrätten i en annan bemärkelse. Istället för att begära att den angripne höll sig inom vad som krävdes för att angreppet skulle kunna avvärjas begärdes nu att nödvärnshandlingen inte var uppenbart oförsvarlig. Hänsyn skulle här tas till det angripnas betydelse och angreppets beskaffenhet. Användandet av begreppet ”uppenbart” ska enligt förarbetena förstås så att tolkningen ska vara förmånlig i förhållande till den angripne. Det ska finnas marginal för den som handlar i en nödvärnssituation.¹⁵

De närmare gränserna för nödvärn har diskuterats och behandlats i en rad motioner och utredningar, inte sällan utifrån perspektivet att en angripens rätt att försvara sig är alltför begränsad.¹⁶ Under 90-talet förtydligades också nödvärnsrätten genom att försvarlighetsbedömningen nu uttryckligen skulle beakta ”omständigheter i övrigt”.¹⁷

---

¹⁴ SOU 1988:7: *Om legalitetsprincipen och om allmänna grunder för ansvarsfrihet*, s. 60.

¹⁵ *Ibid.*, s. 60.

¹⁶ *Ibid.*, s. 65-68.

¹⁷ Prop 1993/94:130: *Ändringar i brottsbalken m.m.*, s. 28.

3 Rättsläget

3.1 Brottsbegreppet

För att en gärning ska vara ett brott i svensk rätt krävs att den är beskriven i författning och att straff är föreskrivet för gärningen, 1 kap 1 § BrB.

Därutöver krävs att ett antal brottsrekvisit ska vara uppfyllda. Rekvisiten kan delas in i två grupper: gärningsrekvisit och ansvarsrekvisit. Dessa kan i sin tur delas in i två undergrupper. Gärningsrekvisit kan delas in i brottsbeskrivningsenlighet och frånvaro av rättfärdigande omständigheter. Ansvarsrekvisit kan delas in i det allmänna skuldkravet (uppsåt eller oaktsamhet) och frånvaro av ursäktande omständigheter. Samtliga rekvisit måste vara uppfyllda för att ett brott ska anses förövat.¹⁸

Som kan noteras är två av rekvisiten negativt utformade, de så kallade ansvarsfrihetsgrunderna. Det är alltså *frånvaron* av rättfärdigande och ursäktande omständigheter som är de rekvisit som ska vara uppfyllda för att brott ska föreligga.

Rättfärdigande omständigheter är undantag där lagstiftaren ansett att en straffbelagd gärning är berättigad. Till de rättfärdigande omständigheterna hör bland annat nödvärn.¹⁹

Ursäktande omständigheter är sådana där gärningen visserligen inte är tillåten, men gärningsmannen ursäktas. Till dessa hör bland annat svårigheten att besinna sig vid excess.²⁰

---

¹⁸ Asp, Petter & Ulväng, Magnus, Kriminalrättens grunder, 2., omarb. uppl., Iustus, Uppsala, 2013, s. 58-59.

¹⁹ Ibid., s. 208.

²⁰ Ibid., s. 369.

3.2 Försök till mord och dråp

Den som, med uppsåt, berövar någon annan livet ska dömas för mord enligt 3 kap 1 § BrB. Är brottet med hänsyn till omständigheterna att anse som mindre grovt döms istället för dråp enligt 2 § samma kapitel.

Försök är en så kallad osjälvständig brottsform. Detta innebär att ansvar inte följer av försöksbestämmelsen ensam, utan endast i kombination med en straffbestämmelse i BrB eller annan författning.²¹

För att försöksansvar ska bli aktuellt måste försöksansvar vara uttryckligen kriminaliserat för det specifika brottet.²² För mord och dråp regleras försöksansvar i 3 kap 11 § BrB.

Det hör till försöksbrottets natur att något av rekvisiten i det fullbordade brottet inte uppfyllts. Ett fullbordat brott kan inte dömas som försöksbrott.²³

Vid försök till mord har offret i allmänhet inte dött, varför rekvisitet ”berövat livet” inte är uppfyllt. För att fällas för försöksbrott måste uppsåt finnas till alla moment i det fullbordade brottet. Gärningsmannen måste alltså ha haft uppsåt till att personen skulle dö. Återstår därutöver något att göra för att fullborda brottet, t.ex att låsa dörren till det hus man tänt eld på så att offret inte kommer ut, måste gärningsmannen ha haft uppsåt även till de momenten. Detta utgör gärningsrekvisit.²⁴

Enligt NJA 1998 s. 86 (vilket citeras i Kärrtorpdomen) ska bedömningen av uppsåt till mord göras utifrån om angreppssättet typiskt sett är ägnat att orsaka en persons död.

---

²¹ Leijonhufvud, Wennberg & Ågren 2015, s. 123.

²² Asp & Ulväng 2013, s. 401.

²³ Leijonhufvud, Wennberg & Ågren 2015, s. 144.

²⁴ Ibid., s. 138.

Utöver gärningsrekvisit i form av att ha uppsåt till fullbordat brott krävs ansvarsrekvisit i form av uppsåt till själva försöket. Om gärningsmannen sköt någon som inte dog, måste gärningsmannen också ha haft uppsåt till att avlossa vapnet.²⁵

För att det ska röra sig om ett försöksbrott måste den så kallade försökspunkten ha passerats, det vill säga ”den tidigaste punkt för vilken gärningsmannen kan sägas ha påbörjat utförandet av brottet”. Denna bestäms olika för olika typer av brott och är beroende av brottsbeskrivningen.²⁶

Att fastställa försökspunkten kan vara komplicerat. För den här uppsatsens syften är det tillräckligt att konstatera att försökspunkten i allmänhet kan sägas vara uppnådd när gärningsmannen skrider till verket, det vill säga gärningsmannen påbörjar utförandet av den brottsliga handlingen. Det kan till exempel vara att lyfta ett vapen i syfte att avlossa det mot sitt tilltänkta offer.²⁷

Någon gång under försöket måste det ha förelegat fara för att brottet skulle fullbordas för att ansvar ska komma i fråga. Försöket måste med andra ord ha varit tjänligt. Ett försök anses även vara tjänligt om det inte fanns någon fara för att brottet skulle fullbordas, men detta berodde på något som från gärningsmannens perspektiv framstod som en ren tillfällighet.²⁸

---

²⁵ Leijonhufvud, Wennberg & Ågren 2015, s. 139.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid., s. 144-145.

3.3 Nödvärn

3.3.1 Nödvärn som ansvarsfrihetsgrund

3.3.1.1 Nödvärnssituationen

Den rättfärdigande omständigheten nödvärn regleras i 24 kap 1 och 5 §§ BrB. De fyra omständigheter för nödvärn som räknas upp i 24 kap 1 § andra stycket p. 1-4 BrB är uttömmande.²⁹

Den omständigheten som är relevant för denna uppsats regleras i p. 1 och föreligger vid försök att hejda ett påbörjat eller överhängande brottsligt angrepp på sig själv, någon annan eller egendom. Nödvärnshandlingen får dock inte vara uppenbart oförsvarlig. Det måste också röra sig om ett fysiskt angrepp, verbala påhopp är inte tillräckligt.³⁰

För att nödvärn ska föreligga måste angreppet vara brottsligt. Detta innebär att samtliga brottsförutsättningar måste vara uppfyllda. Man kan alltså inte utöva nödvärn mot nödvärn.³¹

Det angrepp som avvärjs ska vara påbörjat eller överhängande. Nödvärn får alltså inte utövas i förväg, så kallat preventivt nödvärn, då det ansetts strida mot intresset att minska våldsanvändningen i samhället. Nödvärn får heller inte utövas när angreppet är avslutat – hämnd är inte nödvärn.³²

Om en tilltalad gör gällande att en nödvärnssituation förelegat är det åklagaren som har bevisbördan för att så inte varit fallet.³³ Åklagarens bevisbörda berörs ytterligare i diskussionen kring NJA 1990 s. 210 nedan.

---

²⁹ Asp & Ulväng 2013, s. 210.

³⁰ Blomkvist, Curt, *Rätten till självförsvar: om tillåtet och otillåtet våld i nödsituationer*, Forum, Stockholm, 1972, s. 20.

³¹ Asp & Ulväng 2013, s. 213. Se 3.3.1.1 ovan för genomgång av brottsrekvisit.

³² Asp & Ulväng 2013, s. 212; Leijonhufvud, Wennberg & Ågren, s. 66.

³³ Leijonhufvud, Wennberg & Ågren 2015, s. 71.

Slagsmålssituationer försvårar bedömningen. Enligt Asp & Ulväng utesluter ömsesidiga, samtida angrepp nödvärnsrätt. De hänvisar här till NJA 1993 s. 553 där två skolpojkar hamnat i slagsmål. HD fann att det därmed följde att båda var inställda på att ofreda varandra och tillfoga varandra skada. Med hänvisning till samtyckets ansvarsbefriande verkan friades den tilltalade. Även uppgörelser under duelliknande former kan på ett liknande sätt utesluta nödvärnsrätt.³⁴

Borgeke menar dock att enligt praxis kan nödvärn föreligga i en slagsmåls- eller duellsituation om någon av parterna övergår ”till ett angrepp som ligger klart utanför ramen för vad som i sammanhanget får anses vara förutsatt”.³⁵

Nödvärnsrätt föreligger inte nödvändigtvis mot alla som deltagit i ett brottsligt angrepp, utan den enskildes gärningar ska bedömas enskilt. Detta aktualiserades i NJA 1995 s. 661. Hovrätten hade där funnit att nödvärnsrätten vid ett pågående väpnat rån innefattade inte bara rånaren inne i butiken, utan även föraren till bilen som väntade utanför. HD ändrade domslutet och isolerade förarens handlande från det övriga skeendet. Rånoffren hade därför inte nödvärnsrätt mot föraren, som hade en passiv roll i rånet.³⁶

Även den som inte vet om att hen handlar i nödvärn ska vara fri från ansvar, då det är gärningen som sådan som bedöms och inte inställningen hos den som utför den.³⁷

---

³⁴ Asp & Ulväng 2013, s. 212 samt not 179 samma sida.

³⁵ Borgeke, Martin, ”Nödvärnsrätten vid allvarliga angrepp på person: En ny HD-dom med skiljaktig mening” *Juridisk tidskrift* nr 3 2009/10, s. 580.

³⁶ Zila, Josef, ”Nödvärn mot flera medverkande i ett brottsligt angrepp samt ansvar för handlande i skapativt nödvärn”, *Juridisk tidskrift* nr 4 1995/96, s. 1141; Asp & Ulväng 2013, s. 212.

³⁷ Asp & Ulväng 2013, s. 215.

3.3.1.2 Nödvärnsgärningen och försvarlighetsbedömningen

För att en gärning ska räknas som nödvärn måste den vidtas till försvar och riktas mot angriparen. Som förtydligas i 24 kap 5 § BrB kan gärningen syfta till att försvara även annan än den som utför den.³⁸

Rätten till nödvärn är relativ till angreppets beskaffenhet, det angripnas betydelse och omständigheter i övrigt. Det försvar som vidtas får inte klart avvika från vad som varit behövligt för att avvärja angreppet. Det får inte heller råda ett uppenbart missförhållande mellan nödvärnsgärningen och den skada som hotar med angreppet. Om det försvar som vidtas klart avviker eller står i uppenbart missförhållande anses gärningen ”uppenbart oförsvarlig” och därmed inte fri från ansvar.³⁹

Användandet av uttrycket ”omständigheter i övrigt” indikerar att en helhetsbedömning ska göras av den uppkomna situationen. Det kan till exempel vara uppenbart oförsvarligt att tillgripa våld (även om det principiellt kan vara tillåtet att stanna kvar och slåss om man blir angripen) om det fanns goda möjligheter att avvika från platsen.⁴⁰

Det är teoretiskt sett inte uteslutet att det kan vara tillåtet att döda någon i nödvärn. En alltför utvidgad nödvärnsrätt skulle dock kunna strida mot rätten till liv enligt artikel 2 i den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter.⁴¹

Detta väcker frågan hur konsekvenserna av ett agerande i nödvärn ska bedömas. Ska (enkelt uttryckt) rimligheten i konsekvenserna av handlandet bedömas, eller endast rimligheten i själva handlingen? 24 kap 1 § BrB öpp-

---

³⁸ Asp & Ulväng 2013, s. 215-216; Leijonhufvud, Wennberg & Ågren 2015, s. 69.

³⁹ Asp & Ulväng 2013, s. 216-217.

⁴⁰ Asp & Ulväng 2013, s. 218; Leijonhufvud, Wennberg & Ågren 2015, s. 70.

⁴¹ Asp & Ulväng 2013, s. 218.

nar för båda tolkningarna, men enligt Asp & Ulväng framstår det med hänsyn till nödvärnsrättens funktion som rimligare att enbart beakta själva handlingen.⁴²

Även vid en våldsanvändning som är större än nöden kräver kan den tilltalade gå fri från ansvar. Antingen på grund av att våldet inte är uppenbart oförsvarligt eller att den tilltalades övervåld, så kallad nödvärnsexcess, kan ursäktas med att den tilltalade svårligen kunnat besinna sig, enligt 24 kap 6 § BrB.⁴³

Ett ursäktande av excess aktualiseras endast då gärningsmannen varit berättigad att göra något, exempelvis utöva nödvärn, men inte hållit sig inom gränserna för vad som tillåts. Relevanta faktorer i bedömningen är farans art, den tid gärningsmannen haft att fatta beslut, individuella egenskaper hos gärningsmannen och tillfälliga sinnestillstånd såsom panik.⁴⁴

Utöver att utgöra en ansvarsfrihetsgrund kan nödvärn medföra straff lindring, i de fall där nödvärnshandlingen ansetts vara uppenbart oförsvarlig och ej ursäktad. Detta regleras i 29 kap 3 § BrB.⁴⁵

Rättsläget gällande användandet av vapen i nödvärnssituationer är oklart.⁴⁶ Detta diskuteras mer utförligt i genomgången av praxis nedan.

---

⁴² Asp & Ulväng 2013, s. 219.

⁴³ Wennberg 2014, s. 42.

⁴⁴ Asp & Ulväng 2013, s. 376-377.

⁴⁵ Wennberg 2014, s. 42.

⁴⁶ Asp & Ulväng 2013, s. 217.

3.3.2 Relevant praxis

3.3.2.1 NJA 2005 s. 237 ("Knivfallet")

D, 19 år, hade haft inbrott och misstänkte M. M rörde sig i samma kretsar som D, var tidigare dömd för flera brott och beroende av heroin. D berättade för den som frågade att han misstänkte M.

M fick nys om D:s misstankar och "bötade" D ett visst belopp för att ha spridit rykten om M. D hoppades att det hela skulle rinna ut i sanden. En tid senare tog M kontakt med D och ville träffas för att diskutera bötningen. D kom till mötet beväpnad med en kniv som D menade att han alltid bar i självförsvar.

Mötet skedde på en gångväg i ett relativt isolerat grönområde. En tid innan M dök upp passerade några vänner till D. När M dök upp gjorde D klart att han inte tänkte betala. M, som var större och äldre än D, drog kniv och högg D. D fick tag i M:s knivarm och högg M fem gånger. Efter varje hugg avvaktade D för att se om hugget "tog" och om M avbröt angreppet, vilket skedde först efter det femte hugget.

Både M och D kollapsade en bit ifrån platsen och M avled av sina skador. D åtalades i första hand för mord, alternativt grov misshandel och vållande av annans död. I andra hand för vållande av kroppsskada och vållande till annans död.

D medgav de faktiska omständigheterna men invände att han handlat i nödvärn.

HD utredde inledningsvis om situationen, vilket riksåklagaren påstått, kunde anses vara duellliknande. Detta skulle enligt riksåklagaren medfört att D:s nödvärnsinvändning skulle bedömas som obefogad. HD fann att utredning-

en inte gav tillräckligt stöd för att nödvärnsinvändningen på denna grund skulle bedömas som obefogad.

Majoriteten i HD (tre justitieråd) fann D:s våldsanvändning uppenbart oförsvarlig. Det förelåg visserligen inte ett uppenbart missförhållande mellan nödvärnshandlingen och den skada som hotat genom angreppet, men våldet hade klart avvikit från vad som krävts för att avvärja angreppet. D hade enligt HD kunnat avvika från platsen, använda våld mot mindre vitala delar av M:s kropp eller tillkalla hjälp. Med hänvisning till att D varit förberedd på att situationen kunde bli våldsam och de uppskattningar D gjorde mellan varje hugg av M:s fortsatta förmåga att slåss fann HD även att excessen inte kunde ursäktas med att D svårligen kunde besinna sig.

D dömdes, med hänsyn till D:s ålder och att gärningen utan att vara fri från ansvar var sådan som avses i 24 kap BrB, för dråp till fängelse i två år.

Minoriteten (två justitieråd) menade att våldet inte klart avvikit från vad som krävts för att avvärja angreppet och att D:s agerande därför inte kunde anses som uppenbart oförsvarligt. De ville därför fria D.

Till minoritetens uppfattning har även Martin Borgeke anslutit sig. Borgeke menar dock att en möjlig slutsats som kan dras av majoritetens resonemang är att våld med farligt vapen lättare blir bedömt som uppenbart oförsvarligt.⁴⁷

I sin översikt över hovrätternas praxis i fall av nödvärn med kniv under 2017 har Agnes Jakobsson visat att fallet har fått tydligt genomslag i hur underrätterna utformar försvarlighetsbedömningen.⁴⁸

---

⁴⁷ Borgeke 2009/10, s. 582-583.

⁴⁸ Jakobsson, Agnes, *Fly eller fäkta? – Om tillåtet och otillåtet våld i självförsvar*, 2018.

Dels i den tydliga betoningen av nödvärnsbedömningens två steg. För det första att pröva om det föreligger ett uppenbart missförhållande mellan nödvärnsgärningen och skadan som hotat genom angreppet. För det andra huruvida försvarsvåldet klart avvikit från vad som erfordrats för att avvärja angreppet. Dels i den hänsyn som tas till omständigheter som förhållanden på platsen, underläge och möjlighet att påkalla hjälp.⁴⁹

Rättsläget gällande bedömningen av duellsituationer har kritiserats av docent Annika Norée. Norée invänder mot såväl majoritetens som minoritetens bedömning i NJA 2005 s. 237. HD har enligt Norée inte tagit hänsyn till lagstiftarens syfte att minska våldsanvändningen i samhället.⁵⁰

”Bör nödvärnsrätten täcka även farliga situationer som någon själv har försatt sig i, eller rent av framkallat? Det är det som är intressant.”⁵¹

HD redogör inte för på vilka grunder de fann att situationen inte utgjorde en straffbar uppgörelse, utanför nödvärnsrättens tillämpningsområde. Norée argumenterar dock, tillsammans med ordförande i hovrättsdomen, för att den ska klassificeras som en sådan. Norée lutar sig här mot syftet med mötet och att vapnet hölls lätt tillgängligt. Hon skriver vidare att prejudikatet medför att i en uppgörelse mellan två kriminella gäng kan de inblandade frias med hänvisning till nödvärnsrätten.

Martin Borgeke har å sin sida lyft visst tvivel kring en bedömning som fråntar de inblandade i en uppgörelse sin nödvärnsrätt, oberoende av vem som inledde uppgörelsen. Graden av frivillighet kan variera mellan parterna, även om uppgörelsen är överenskommen. En sådan bedömning ska därför göras med försiktighet.⁵²

---

⁴⁹ Ibid., s. 30-31.

⁵⁰ Norée, Annika, ”Framkallat nödvärn – ett knivigt fall”, *Juridisk Tidskrift* Nr 2 2005/06, s. 409.

⁵¹ Norée 2005/06, s. 413.

⁵² Borgeke 2009/10, s. 581.

3.3.2.2 NJA 1990 s. 210 ("Eritreanfallet")

En eritrean, F, blev förföljd av en stor grupp ungdomar på grund av sin hudfärg. Han blev upphunnen och misshandlad innan han flydde vidare. I ett skede tog han upp en tapetkniv och hotade förföljarna med den i syfte att avskräcka dem. Förföljelsen fortsatte dock och en tid därefter blev F åter upphunnen. Han viftade då med kniven, oklart hur, och tillfogade en av förföljarna skador på ansikte och hals.

HD slog här fast åklagarens bevisbörda för att nödvärn inte har förelegat samt för att den tilltalade kunnat besinna sig. "Vad som då bör krävas av åklagaren är att han förebringa så mycket bevisning att nödvärnssituationen *framstår som obefogad*" (min kursivering).

En enig HD skriver att F visserligen befann sig i ett mycket trängt läge och fruktade allvarlig misshandel, men att kniven han använde var mycket skarp och att förföljarna kunde ha tillfogats mycket svåra skador. Våldet var därför uppenbart oförsvarligt.

HD fann dock att det inte fanns något som talade mot att F var mycket rädd och fruktade allvarlig misshandel. F kunde därför svårligen besinna sig och friades från ansvar.

Gällande tolkningen av rättsfallet anför HD i NJA 1994 s. 48 att Eritreanfallet ska tolkas så att "man vid bestämmandet av om ett handlande varit oförsvarligt endast i utpräglade undantagsfall kan komma till resultatet, att det måste accepteras att en person uppsåtligen brukar kniv eller annat livsfarligt vapen för att freda sig". HD:s sammansättning i de båda fallen var något annorlunda (endast två justitieråd dömde i båda fallen), men referenten var densamma.

4 Hovrätternas domar

4.1 Kärrtorp

Själva händelseförloppet i Kärrtorp den 15 november 2013 är i stora delar klarlagt och oomstritt. De flesta relevanta händelser finns på flera olika videoupptagningar, filmade i dagsljus. Dessa inspelningar presenterades som bevismaterial i rätten.⁵³

Den tilltalade ("JBA") befann sig i en tillståndsgiven antirasistisk demonstration ("Demonstrationen") på torget i Kärrtorp. Demonstrationen var fredlig och utgjorde en blandad skara, "även pensionärer och barn".⁵⁴ JBA själv har varit aktiv i antifascistiska grupperingar, bland annat Revolutionära fronten.⁵⁵

Demonstrationen angreps av en grupp medlemmar ur den nazistiska organisationen Svenska motståndsrörelsen ("SMR").⁵⁶ SMR-gruppen kastade föremål mot Demonstrationen, tände bengaler och gjorde sirenljud med hjälp av en megafon. SMR-gruppens agerande bedömdes i Svea hovrätt, mål B 3654-14, ha utgjort våldsamt upplopp.⁵⁷

Deltagarna i demonstrationen gick till våldsamt motangrepp mot SMR-gruppen, något såväl tingsrätten som hovrätten menade att deltagarna i Demonstrationen som grupp var berättigade till på grund av nödvärnsrätten. Hovrätten understryker dock att denna nödvärnsrätt inte var oinskränkt.⁵⁸

---

⁵³ Södertörns tingsrätt, mål B 17522-13, s. 13.

⁵⁴ Kärrtorpdomen, s. 6.

⁵⁵ Sohl Stjernberg, Max, "Sänkt fängelsestraff för vänsterextremist", *Expressen* 2014-07-08, < <https://www.expressen.se/nyheter/sankt-fangelsestraff-for-vansterextremist/>>, besökt 2018-04-10.

⁵⁶ För beteckningen av SMR som nazistisk, se "Svenska motståndsrörelsen", Expo skola, < http://skola.expo.se/svenska-motstandsrorelsen_110.html>, besökt 2018-04-09.

⁵⁷ Kärrtorpdomen, s. 6.

⁵⁸ *Ibid.*, s. 7-8.

JBA gick till motangrepp mot SMR-gruppen genom att hugga en av nazisterna ("CR") i ryggen två gånger med kniv i ett skede där denne var inblandad i ett slagsmål med andra personer. JBA tog tag i CR:s axel, förde armen bakåt och stack in kniven vid skulderbladen. Efter det första hugget vacklade CR till, varefter JBA högg ytterligare en gång.⁵⁹

Hovrätten fann, mot bakgrund av JBA:s erkännande och övrig bevisning, att det var klarlagt att han huggit CR två gånger i ryggen. JBA hävdade nödvärn samt förnekade uppsåt att beröva CR livet.⁶⁰

JBA ansåg sig inte ha blivit angripen av CR, utan av SMR-gruppen som en helhet. Deltagarna i Demonstrationen hade också haft rätt att nyttja visst våld mot SMR-gruppen. JBA hade även sett två knivar figurera i SMR-gruppen, men CR utgjorde en slumpvis utvald person i gruppen.

Hovrätten ansåg att JBA haft skäl att uppfatta sig som angripen av CR i dennes egenskap av deltagare i SMR-gruppen. JBA hade därför rätt att bruka visst våld mot CR. Trots detta fann hovrätten att det var uppenbart oförsvarligt av JBA att gå fram till en slumpvis utvald person och hugga denne två gånger i ryggen. Situationen bedömdes inte heller vara sådan att JBA svårligen kunnat besinna sig.⁶¹

Gällande uppsåtet skrev hovrätten att JBA:s agerande framstod som "inte helt oöverlagt eller affektstyrt" och att han efter knivhuggen försökt angripa CR igen. JBA bedömdes därför ha handlat med uppsåt.⁶²

---

⁵⁹ Södertörns tingsrätt, mål B 17522-13, s. 21-22.

⁶⁰ Kärrtorpdomen, s. 7.

⁶¹ Ibid., s. 7-8.

⁶² Ibid., s. 8.

I bedömningen av påföljden menade Södertörns tingsrätt att den nödvärnssituation JBA befann sig i talade i mildrande riktning.⁶³ Hovrätten delade tingsrättens bedömning av vilka omständigheter som skulle beaktas i bestämmandet av påföljden, även om den exakta straffmätningen ändrades något.⁶⁴

4.2 Möllan

Händelseförloppet vid slagsmålet i stadsdelen Möllevången i Malmö, allmänt kallad ”Möllan”, är betydligt mer omstritt än i Kärrtorp. De inblandade gav motstridiga berättelser och såväl hovrätten som tingsrätten lutade sig i stor utsträckning mot flera olika oberoende vittnen. Vittnena iakttog bara delar av händelseförloppet, vilket dessutom utspelade sig sent på natten i mars. För själva mordförsöket fanns inga vittnen utöver den tilltalade och målsäganden.

Rättens bevisvärdering ligger, som nämndes under avgränsningar ovan, utanför den här uppsatsen. Det händelseförlopp som redogörs för är därför det som hovrätten la till grund för sin dom.

En grupp på fem män (”SVP-gruppen”) lämnade kvällen den 8 mars en restaurang där de druckit öl. I gruppen fanns den för mordförsök tilltalade ”AK”, aktiv i det nazistiska Svenskarnas parti (”SVP”).⁶⁵ Även övriga medlemmar i gruppen hyste liknande sympatier och på vägen genom Malmö satte de upp klistermärken till stöd för SVP.⁶⁶

Samtidigt pågick en vänstermanifestation med anledning av internationella kvinnodagen. Manifestationen hade Möllevångstorget som start- och slut-

---

⁶³ Södertörns tingsrätt, mål B 17522-13, s. 24.

⁶⁴ Kärrtorpdomen, s. 11.

⁶⁵ För beteckningen av SVP som nazistiskt, se ”Svenskarnas parti”, Expo skola, < http://skola.expo.se/svenskarnas-parti_104.html >, besökt 2018-04-10.

⁶⁶ Malmö tingsrätt, mål B 2431-14, s. 13.

punkt.⁶⁷ På sin väg genom Malmö passerade SVP-gruppen Möllevångstorget.⁶⁸

På Kristianstadgatan, mitt emellan två lokaler för vänstersympatisörer,⁶⁹ uppstod ett slagsmål som avbröts först när ridande polis kom till platsen. Så långt är händelseförloppet okontroversiellt mellan de inblandade.

Vad gäller händelseförloppet under själva slagsmålet hade de tilltalade och åklagaren olika beskrivningar. Hovrättens bedömning var att de tilltalades beskrivning av de stora dragen i händelseförloppet var mest trovärdig. Utgångspunkten i domen var därför att det var antifascisterna som först gick till angrepp.

Hovrätten skrev att det fanns ”omständigheter som tyder på att det i området spridits ett rykte om att det skulle komma ’nassar’ till Möllan”.⁷⁰ SVP-gruppen ska därefter ha förföljts av ett tjugotal personer (”antifascisterna”) som kastade saker och skrek ”nassesvin” efter dem. Slagsmål ska sedan ha utbrutit efter att en person i SVP-gruppen blivit upphunnen av antifascisterna.⁷¹

Någon gång under slagsmålet knivhögg AK två av antifascisterna: Först CJ och därefter JJ. Uppsatsen fokuserar på knivhuggningen av JJ, vilket åklagaren yrkade på skulle rubriceras som försök till mord.

Hovrätten skrev att uppgifter från de båda målsäganden, CJ och JJ, måste bedömas med försiktighet. Detta berodde enligt hovrätten på att konfronta-

---

⁶⁷ Malmö tingsrätt, mål B 2431-14, s. 14.

⁶⁸ Ibid., s. 13.

⁶⁹ Ibid., s. 12-13.

⁷⁰ Möllandomen, s. 13.

⁷¹ Ibid., s. 12.

tionen inleddes med att antifascisterna, till vilka CJ och JJ hörde, gick till angrepp.⁷²

I sin bedömning av skuldfrågan inledde hovrätten med att redovisa sin slutsats att samma kniv använts för att hugga först CJ och sen JJ. AK nekade till att det var han som orsakat knivskadorna och gjorde i andra hand nödvärn gällande.

Hovrätten fann på grund av CJ:s och JJ:s utpekande att det varit AK som huggit dem. AK berättade även själv att han haft en kniv med sig som han tagit fram under slagsmålet.⁷³

Bristen på vittnesuppgifter gällande själva knivhugget, avsaknaden av bindande teknisk bevisning samt den skepsis hovrätten tillskrivit målsägandes uppgifter gjorde enligt hovrätten att utredningen i målet inte motbevisade AK:s version av händelseförloppet.⁷⁴

Därefter gjorde hovrätten en nödvärnsbedömning. Med hänvisning till NJA 2010 s. 210 skrev hovrätten att det åligger åklagaren att presentera så mycket bevisning att påståendet om nödvärn framstår som obefogat.⁷⁵ Då inget fall med det NJA-numret finns avsågs troligen NJA 1990 s. 210 ("Eritrean-fallet").

Nödvärnet gällande CJ ligger utanför den här uppsatsen, men gällande JJ påstod AK att en person skulle ha gjort ett utfall mot honom med en avslagen flaska. AK värjde sig i det läget genom att utdela ett knivhugg. Hovrätten skrev att "scenariot framstår som mindre troligt" men la med hänvisning

---

⁷² Möllandomen, s. 14.

⁷³ Ibid., s. 15-16.

⁷⁴ Ibid., s. 19.

⁷⁵ Ibid., s. 19-20.

till åklagarens bevisbörda berättelsen till grund för sin bedömning.⁷⁶ ”Att värja sig med en kniv i en situation som den beskrivna kan, trots de mycket allvarliga skador som [JJ] tillfogats, inte anses uppenbart oförsvarligt.”⁷⁷

Med detta ogillades åtalet mot AK.

4.3 Likheter och skillnader i händelseförloppen

4.3.1 Likheter

Båda fallen följde, i de versioner hovrätterna la till grund till sina avgöranden, samma grundstruktur. En grupp har utsatts för brottsligt angrepp av annan grupp. Slagsmål har utbrutit mellan grupperna.

Under slagsmålet har en person i den angripna gruppen varit beväpnad med kniv, vilken använts till att hugga en eller flera personer ur den angripande gruppen. Den tilltalade i den angripna gruppen har invänt att nödvärn förelåg.

De tilltalade hade i båda fallen andra medlemmar i sin grupp som blev angripna.

4.3.2 Skillnader

I Möllandomen utgjorde grupperna två direkt motstridiga fraktioner där samtliga var mer eller mindre aktiva i slagsmålet. Även om den angripna gruppen även i Kärrtorpdomen kan sägas ha utgjort meningsmotståndare konstaterade hovrätten där att Demonstrationen utgjorde en blandad skara där pensionärer och barnfamiljer ingick.

---

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Ibid., s. 20.

I Möllandomen bedömde hovrätten att knivhugget utdelades framifrån eller från sidan, även om hovrätten menade att detta var osäkert. I Kärrtorpdomen utdelades huggen bakifrån.

I Möllandomen bedömdes huggen ha utdelats i stundens hetta och som direkt svar på ett angrepp. Den tilltalade i Kärrtorpdomen hade själv gett sig in i situationen med syfte att använda kniv och utan att stå under direkt angrepp från den han knivhögg.

5 Analys

Det får sägas stå klart att praxis pekar mot att utgångspunkten är att användningen av kniv i nödvärnssituationer är uppenbart oförsvarligt. Inte minst talar Eritreanfallet, samt den egna tolkning HD senare gjort av prejudikatet, starkt för att så är fallet.

En rättssäker, i betydelsen ”förutsebar,” utgångspunkt för nödvärnsbedömningen i såväl Kärrtorp- som Möllandomen måste därför vara att de tilltalade hade en uppförsbacke. För att undgå ansvar gör användandet av kniv att särskilda skäl i någon form måste finnas, alternativt att det kan visas att omständigheterna var sådana att de svårligen kunnat besinna sig.

Därutöver tillkommer eventuellt dragen av uppgörelse i båda situationerna. Annika Norées uppfattning om duellsituationer tycks innefatta alla situationer där man beväpnar sig inför ett möte för att kunna försvara sig. Norées bedömning tycks dock inte vara i linje med praxis i övrigt och förefaller alltför vidsträckt. Konsekvenserna av Norées resonemang tycks vara att alla som beväpnat sig förlorar sin nödvärnsrätt. Det kan knappast anses vara lagstiftarens avsikt med hänsyn till den stora marginal som enligt förarbetena ska ges till den angripnes rätt att försvara sig.

Inte desto mindre bör en avvägning göras av om situationen är sådan att den kan betecknas som en överenskommen uppgörelse. Detta framgår bland annat av HD:s inledande resonemang i Knivfallet.

I Kärrtorpdomen finns ingenting som pekar mot att uppgörelsen skulle ha en duellliknande karaktär, eller att båda parter skulle ha bidragit i samma utsträckning.

I Möllandomen verkar dock den tilltalade knivbeväpnad ha sökt upp ett område där en politisk manifestation för ”andra sidan” pågick. På platsen, vid kända vänstertillhåll, har han sedan satt upp nazistpropaganda. Det är svårt att ignorera misstanken att detta gjorts i syfte att söka någon form av konfrontation. En diskussion kring detta saknas i domen.

Detta är i min mening ur rättssäkerhetssynpunkt den största bristen i de granskade domarna. Min bedömning är visserligen att AK:s agerande inte är tillräckligt för att han ska sägas ha förverkat sin nödvärnsrätt, men frågan är som visats ovan omdiskuterad i doktrin och på inget sätt självklar. Att lyfta frågan för diskussion bör ingå i ett fullgott domskäl.

Försvarlighetsbedömningen är mycket kort i båda domarna och något mer utförligt resonemang förs inte. Det konstateras bara att våldet är eller inte är uppenbart oförsvarligt. Inget uttryckligt övervägande görs av förhållandet mellan nödvärnsgärningen och skadan som hotat genom angreppet eller om försvarsvåldet klart avvikit från vad som erfordrats för att avvärja angreppet. Den tvådelade utredning som HD slog fast i Knivfallet tillämpas med andra ord inte. Mot bakgrund av den grad som prejudikatet enligt Jakobssons uppsats kan sägas användas i underrättspraxis kan detta betraktas som något avvikande, om än inte uppseendeväckande.

Ingen av domarna prövar heller nödvärnsrätten i förhållande till tredje man. Detta är särskilt påtagligt i Kärrtorpdomen, där den tilltalade inte påstod sig stått under direkt angrepp. Hovrätten resonerar kring den tilltalades nödvärnsrätt i förhållande till den angripande gruppen. Denna bedöms som otillräcklig för att det brukade våldet ska vara annat än uppenbart oförsvarligt. Samtidigt är målsäganden inbegripen i ett slagsmål med andra parter när den tilltalade går till angrepp. Vilken nödvärnsrätt förelåg i förhållande till dessa? Om våldet som utövades medförde en nödvärnsrätt berättigade det även andra att ingripa.

Givet praxis är det inte troligt att en utredning av nödvärnsrätten i förhållande till tredje man skulle ha kommit till en annan slutsats i fråga om våldet skulle bedömas som uppenbart oförsvarligt. Att helt utelämna en aspekt av nödvärnsrätten framstår trots det som märkligt.

Medan försvarlighetsbedömningen i Kärrtorpdomen får sägas ligga i linje med praxis kan inte detsamma sägas om Möllandomen. Omständigheterna i fallet är mycket lika Eritreanfallet. Där gav HD uttryck för att endast det faktum att kniven den angripne använde var vass och *kunde* orsaka svåra skador var tillräckligt för att våldet skulle bedömas som uppenbart oförsvarligt. Hovrätten över Skåne och Blekinge fann dock här att våldet inte var uppenbart oförsvarligt *trots* de mycket svåra skador som orsakades målsåganden. Kanske var den kniven inte lika vass.

Här ska visserligen anmärkas att en viktig skillnad mellan de båda fallen är att det i Möllandomen rörde sig om ett hugg som utdelades under angrepp med tillhygge, medan det i Eritreanfallet inte är visat att angriparna var beväpnade. Inte desto mindre fruktade den tilltalade i Eritreanfallet med fog för allvarlig misshandel, var ensam under angrepp från flera personer samtidigt och hade tidigare försökt avvika från platsen samt avskräcka angriparna från vidare angrepp.

Hovrätten refererar till praxis men ger inte intryck av att följa t.ex. Eritreanfallet. Detta får från rättssäkerhetssynpunkt anses tveksamt.

Ett domskäl mer i linje med rådande praxis och doktrin hade snarare fokuserat bedömningen på om den tilltalade svårligen kunnat besinna sig. Det är möjligt och, med ledning av Eritreanfallet, kanske till och med troligt att AK hade friats på den grunden. En bedömning borde trots detta ha gjorts, då in-

dividuela egenskaper och sinnesstämningar hos den tilltalade påverkar bedömningen.

Avvikelsen från praxis är i sig inte särskilt anmärkningsvärd. Stöd för uppfattningen att även våld med kniv kan anses falla inom nödvärnsrätten finns bland annat i minoritetsuppfattningen i Knivfallet. Det uppseendeväckande får snarare anses vara det mycket kortfattade och intetsägande sätt som nödvärnsbedömningen görs. Ska prejudikat på ett rättssäkert sätt frångås bör krav kunna ställas på en tydlig motivering.

Att granska bevisvärderingen ligger visserligen utanför ramen för den här uppsatsen, men utgör ändå en viktig del i att besvara den inledande frågeställningen: Vad var de huvudsakliga anledningarna till de skiftande utfallen i Kärrtorpdomen och Möllandomen?

Åklagarens bevisbörda för att få en nödvärnsinvändning att framstå som obefogad gör att det är målsägande och åklagare som förlorar på ett svagt bevisläge. Med detta inte nödvändigtvis sagt att utgången hade blivit en annan i Möllandomen med starkare bevisning (nödvärnsinvändningen kan ha varit fullt befogad), men även om vi skulle förutsätta att omständigheterna var identiska i de båda fallen framstår att bifalla nödvärnsinvändningen som rimlig givet bevisläget. Rimligheten i bedömningen av bevisläget är dock en fråga för framtida forskning.

Käll- och litteraturförteckning

Utredningsbetänkanden

SOU 1988:7: *Om legalitetsprincipen och om allmänna grunder för ansvarsfrihet.*

Propositioner

Prop 1993/94:130: *Ändringar i brottsbalken m.m.*

Doktrin

Asp, Petter & Ulväng, Magnus, *Kriminalrättens grunder*, 2., omarb. uppl., Iustus, Uppsala, 2013.

Blomkvist, Curt, *Rätten till självförsvar: om tillåtet och otillåtet våld i nödsituationer*, Forum, Stockholm, 1972.

Borgeke, Martin, "Nödvärnsrätten vid allvarliga angrepp på person: En ny HD-dom med skiljaktig mening" *Juridisk tidskrift* nr 3 2009/10, s. 571.

Diesen, Christian, "Processrättsliga perspektiv: Om positiv och negativ särbehandling i straffprocessen", i Diesen, Christian et al, *Likhet inför lagen*, Natur och kultur, Stockholm, 2005, s. 183-392.

Frändberg, Åke, "Om rättssäkerhet", *Juridisk tidskrift* Nr 2 2000/01.

Jakobsson, Agnes, *Fly eller fäkta? – Om tillåtet och otillåtet våld i självförsvar*, kandidatuppsats på juristprogrammet, Lunds universitet, 2018 (opublicerad).

Jareborg, Nils, *Straffrättsideologiska fragment*, Iustus, Uppsala, 1992.

Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013.

Leijonhufvud, Madeleine, Wennberg, Suzanne & Ågren, Jack, *Straffansvar*, 9., [omarb.] uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2015.

Norée, Annika, ”Framkallat nödvärn – ett knivigt fall”, *Juridisk Tidskrift* Nr 2 2005/06, s. 409.

Peczenik, Aleksander, *Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, 1. uppl., Fritze, Stockholm, 1995.

Wennberg, Suzanne, *Introduktion till straffrätten*, 10., rev. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2014.

Zila, Josef, ”Om rättssäkerhet”, *Svensk juristtidning* 1990 s. 284.

Zila, Josef, ”Nödvärn mot flera medverkande i ett brottsligt angrepp samt ansvar för handlande i s k putativt nödvärn”, *Juridisk tidskrift* nr 4 1995/96, s. 1141.

Övrigt

Augustin, Johan, ”Flera knivskurna vid antinazistmöte”, *Svenska dagbladet* 2013-12-15, <<https://www.svd.se/flera-knivskurna-vid-antinazistmote>>, besökt 2018-05-03.

Bie, Nanok & Zuiderveld, Roland, ”Mer än 16.000 demonstrerade i Kärrtorp”, *SVT Nyheter* 2013-12-22, <<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/11-25-live-fran-karrtorp>>, besökt 2018-05-03.

Jerdén, Petter, ”Nazisten som dömdes för knivattack i Malmö går fri”, *Omni* 2016-10-19, <<https://omni.se/nazisten-som-domdes-for-knivattack-i-malmo-gar-fri/a/0AQq6>>, besökt 2018-05-03.

Nelson, Oscar, ”9 000 samlades för att demonstrera mot rasism”, *Omni* 2014-03-16, <<https://omni.se/9-000-samlades-for-att-demonstrera-mot-rasism/a/c23553d5-f5a7-4720-981f-d0d80c733896>>, besökt 2018-05-03.

Roos, Nathalie, ”Vänsterextremist får sänkt straff av hovrätten”, *Omni* 2014-07-08, <<https://omni.se/vansterextremist-far-sankt-straft-av-hovratten/a/6c014d57-5bc4-4885-977f-65064d49e1cd>>, besökt 2018-05-03.

Sohl Stjernberg, Max, ”Sänkt fängelsestraff för vänsterextremist”, *Expressen* 2014-07-08, <<https://www.expressen.se/nyheter/sankt-fangelsestraff-for-vansterextremist/>>, besökt 2018-04-10.

”Svenska motståndsrörelsen”, *Expo skola*, <http://skola.expo.se/svenska-motstandsrörelsen_110.html>, besökt 2018-04-09.

”Svenskarnas parti”, *Expo skola*, <http://skola.expo.se/svenskarnas-parti_104.html>, besökt 2018-04-10.

Åkesson, Hanna, ”Polisen: Nazister bakom attacken i Malmö”, *Omni* 2014-03-09, <<https://omni.se/polisen-nazister-bakom-attacken-i-malmo/a/e568fe1a-94c9-4906-9382-be6f7eddfc48>>, besökt 2018-05-03.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1990 s. 210

NJA 1993 s. 553

NJA 1994 s. 48

NJA 1995 s. 661

NJA 1998 s. 86

NJA 2005 s. 237

Hovrätterna

Svea hovrätt, mål B 4882-14

Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål B 2077-16

Tingsrätterna

Södertörns tingsrätt, mål B 17522-13

Malmö tingsrätt, mål B 2431-14